

ספין לא חינוכי

דן בן-דוד

כמדי סתיו, תחילת שנת הלימודים מלווה במאמרים ובראיונות תקשורתיים המצביעים על הקיצוצים של השנים האחרונות כמקור לנפילה החופשית של החינוך בישראל. על פי גישת הספין לשכתוב ההיסטוריה, הכל החל עם עבודה שהוצגה ב-2000 לממשלת ישראל בראשות אהוד ברק על ידי צוות שבראשו עמד פרופ' חיים בן-שחר – שבה הייתי חבר. הצוות הציג בפני הממשלה את תמונת העל של התחום הכלכלי-חברתי במדינת ישראל, את המגמות ארוכות הטווח הבעייתיות, את מקורם, את השלכותיהם העגומות על עתיד המדינה ואת מוקדי המדיניות העיקריים הנדרשים לשינוי כיוון.

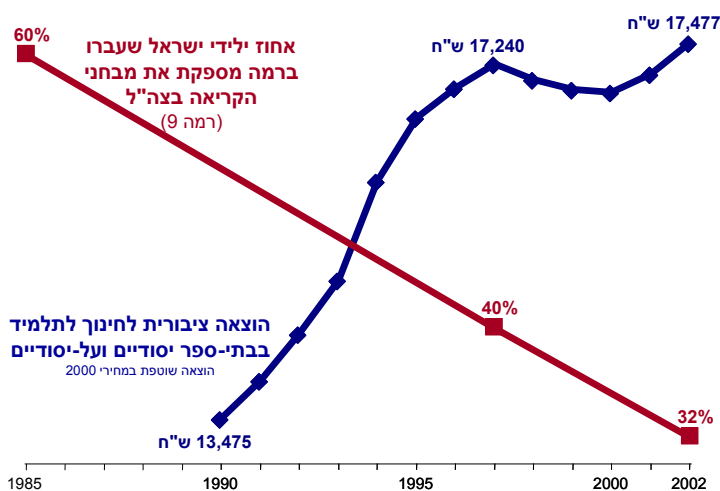
אם ניתן לומר שהיה מסר אחד מרכזי בעבודתנו, אז הוא היה שהמגמות שנוצרו מאז שנות השבעים לא נבעו מהוצאה ציבורית נמוכה מדי אלא מעדיפויות לאומיות בעייתיות בהקצאת התקציבים במשך שנות דור.

אחד התחומים שנסקרו היה תחום החינוך. מצאנו שבשנות התשעים, ההוצאה לחינוך לתלמיד בישראל היתה גבוהה ביחס למקובל במדינות מערביות אחרות (לאחר תיקון עבור הבדלים ברמת החיים בכל מדינה) בזמן שרמת הידע של ילדי ישראל במתמטיקה ובמדע (כפי שזו באה לידי ביטוי במבחנים בינלאומיים) היתה נמוכה מאוד ביחס לאותן מדינות מפותחות – עם כל המשתמע מכך על היכולת העתידית של הילדים להתמודד בהצלחה בשוק כלכלי מודרני ותחרותי. לאור השלכות אלה, המלצנו לממשלת ישראל לא לקצץ בהוצאה כדי שתשקף את רמת החינוך הנמוכה, אלא לבצע רפורמה כוללת על מנת להעלות את רמת החינוך ולהתאימה להוצאה הגבוהה.

זמן קצר אחרי שהופענו בפני ממשלת ברק, פרסמתי ממצעים נוספים על מיקומינו הגבוה במבחנים בינלאומיים בשנות השישים, מה שמצביע על ירידה תלולה ברמת החינוך במהלך העשורים העוקבים. אך כאשר משכתבים את ההיסטוריה ורוצים להראות שההתדרדרות היא תוצאה של הקיצוצים, לא נותנים לעובדות לבלבל.

נתוני ההוצאה לחינוך של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה חוזרים אחורה עד אמצע שנות השבעים. הם מראים שמ-1975, ההוצאה לחינוך כאחוז מההכנסה הלאומית הייתה די קבועה עד תחילת שנות התשעים. מנתוני ה-OECD, ניתן לראות שהוצאה זו היתה גבוהה מאוד ביחס לשאר מדינות העולם.

הקשר בין הוצאה לתוצאה בחינוך הישראלי

מקור: דן בן-דוד, אוניברסיטת תל-אביב
עיבוד נתונים מהלשכה המרכזית לסטטיסטיקה ומשלמה דברת

כאשר מתמקדים בהוצאה הציבורית לתלמידי בתי ספר יסודיים ועל-יסודיים בלבד (נתוני למ"ס אלה מתחילים ב-1990), הגרף מראה שבשנות התשעים ממשלת רבין הוסיפה סכומי עתק למערכת החינוך – אך בתפוזורת ולא כחלק מרפורמה מבנית במערכת.

לכן, נמשכה הירידה ברמת החינוך, לא רק לעומת מדינות אחרות אלא גם לעומת עצמנו. במהלך אותן שנים של תקציבים גדולים וגדלים, נפל בכ-50% שיעור המסוגלים לקרוא ברמה מספקת מבין ילדי ישראל שהתגייסו לצה"ל.

בעידן שבו הספין מחליף את העובדות כערך חינוכי, מי בכלל עוסק בריפוי המחלה כאשר ניתן לזרוק עליה כסף ולהשרות תקוות שווא שהיא תעלם מעצמה? בראש המתכחשים לעובדות, שרת החינוך, המתהדרת מתוספת תקציבית אדירה – על חשבון הרווחה והבריאות – של 5 מיליארד שקלים כתחליף לרפורמה כוללת במשרדה.

שרת החינוך יולי תמיר היתה שרת הקליטה באותה ישיבת ממשלה באפריל 2000 כאשר הראינו לשרים איך תוספת – דומה לזו שהיא מקבלת היום – בשנות התשעים לא מנעה התדרדרות, כפי שניתן לראות בגרף. אך בדומה למשל על הובלת הסוס למים: אפשר להוביל שרים לכסף, אך קשה מאוד לגרום להם להשתמש בו בתבונה.